

**УНІВЕРСИТЕТ
ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ**

**ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(20 квітня 2023 року)**

№87

Переяслав – 2023

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

20 квітня 2023 року

Вип. 87

Збірник наукових праць

Переяслав – 2023

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.2:378.011.3-051

Леся Василенко, Христина Марусаж
(Дрогобич)

УМОВИ ТА МЕХАНІЗМИ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Розкрито зміст та особливості саморозвитку. Виділено умови та механізми саморозвитку майбутнього вчителя.

Ключові слова: саморозвиток, особистісний саморозвиток, професійний саморозвиток, самовдосконалення.

The content and features of self-development are revealed. The conditions and mechanisms of self-development of the future teacher are highlighted.

Key words: self development, personal self-development, professional self-development, self improvement.

Постановка проблеми. Метою освітньої системи України є створення сприятливих умов для самореалізації та розвитку кожної особистості, виховання поколінь, котрі здатні навчатися все своє життя. Даний підхід особливо важливий у формуванні особистості майбутнього вчителя, що в майбутньому вплине на формування особистості учнів. Процес підготовки вчителя сьогодні передбачає формування умов для розвитку особистості, яка за покликом своєї душі може на власному прикладі сприяти розвитку суспільства, суттєво впливати на суспільний підйом, свідомо його передбачати та реалізовувати через виховання та навчання підростаючого покоління. Саморозвиток у дискурсі підготовки до педагогічної діяльності є першочерговим, адже тут головну роль відіграє особисте бажання людини розвиватися, здобувати нові знання й навички. Зважаючи на зростаючі вимоги до вчителів, питання саморозвитку стає особливо актуальним та нагальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саморозвиток у психологічній науці визначається як процес, котрий здатен розширювати можливості свідомості, звільняє простір зростанню духовності, сприяє розкриттю індивідуумом власної сутності, самореалізації. Цю проблематику досліджено у працях Г.Костюка, Ю.Орлова, Л.Рувінського, К.Роджерса, М.Боришевського, Г.Ковальова та ін. Одвічна ідея саморозвитку та здатності особистості до самовизначення та самовдосконалення досліджена М.Бахтіним, С.Рубінштейном, М.Савчином, О.Свірочняк, Г.Тульчинським та іншими. Актуальними в науково-освітньому дискурсі щодо саморозвитку в педагогічній сфері є роботи В.Ковальчук, І.Краснощок, Л.Василенко, Л.Сущенко, Ю.Зубцової, І.Скляренка. Водночас проблема саморозвитку майбутнього вчителя є досить широкою темою, що визначає її подальше вивчення та увагу з боку дослідників та науковців.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей, умов та механізмів саморозвитку майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Успіх навчально-виховної діяльності будь-якого педагога залежить від рівня зрілості його професійної майстерності, котра, в свою чергу, розвивається та активізується, за допомогою саморозвитку педагога.

Процес саморозвитку нерозривно пов'язаний у професійному плані з особистісним самовдосконаленням майбутнього вчителя, яке є системою дій, орієнтованих на розвиток навичок реалізації педагогічної діяльності, що сприяють її більш якісному та продуктивному виконанню [3]. Саморозвиток орієнтований на виконання індивідом певних дій, які призводять до зміни її природних якостей, психічних процесів, розкриття задатків, активізації роботи пам'яті, мислення, уваги, сприйняття, розвитку нових навичок діяльності, умінь приймати рішення, діяти у нестандартних ситуаціях.

Прагнення до саморозвитку відбиває професійну зрілість майбутнього вчителя, тобто його прагнення до якісного виконання фахових обов'язків та усвідомлене прагнення реалізації власного творчого потенціалу. Під саморозвитком варто розуміти свідому діяльність майбутнього вчителя, котра стосується вдосконалення власної особистості. Така праця повинна сприяти активності, ініціативі, творчості; ставити майбутнього вчителя в умови, котрі спонукають аналізувати та досліджувати, розв'язувати важкі педагогічні завдання; сприяти задоволенню соціально зумовлених потреб індивідуума; призводити до бажаних результатів [2].

Загалом розвиток особистості є необхідним процесом у подальшій професійній діяльності педагога. Це зумовлено низкою причин: саморозвиток є началом зростання майбутнього вчителя як фахівця у професійній сфері; виховання та навчання дітей не може бути реалізовано людиною, яка не працює над власним розвитком; вчитель, який не йде в ногу з часом, виявляється не здатним до досягнення цільового призначення освіти і гальмує розвиток освітнього закладу; знання старіють – це особливо актуально в суспільстві, інформатизація якого призводить до його постійних змін; саморозвиток розвиває інтелектуальний потенціал особистості, формує в людини усвідомлення її самоцінності та значущості для суспільства; у ході саморозвитку, майбутній вчитель освоює досвід поколінь та спрямовує його на власний розвиток [4]. У цьому випадку саморозвиток майбутнього вчителя виступає процесом свідомого й рішучого розвитку себе як педагога. Він включає самовдосконалення знань, умінь, індивідуальних та фахових якостей, що гарантують персональний ріст та ефективність учительської праці.

Особистісний розвиток постійно перебуває у процесі еволюції, на яку людина може впливати. Особливістю такого розвитку є те, що він значною мірою базується на індивідуальних особливостях, потребах та захопленнях. За допомогою цього людина має можливість знайти для себе ті якості, котрі здатні багато в чому окреслити весь її життєвий шлях і забезпечити розвиток персональних рис. Як зауважив М. Чобітько, перш ніж віднайти механізм особистісного розвитку, варто спочатку осмислити, де таїться джерело активності. Таким джерелом виступає вміння безперервно роздумувати про світ, обирати та об'єднувати інформацію, набувати навичок самоосвіти й на цих засадах розвивати власну самоорганізацію. Передують такій діяльності прагнення студентів до реорганізації індивідуальних структур, до зміни професійно-педагогічної системи освіти загалом, присутність протиріч, вирішення котрих є поштовхом розвитку та саморозвитку [6]. Саморозвиток майбутнього педагога забезпечують самосвідомість, яка пов'язана з розумінням і прийняттям свого Я; самооцінка як співвіднесення себе актуального та себе потенційного за різними шкалами; самореалізація, яка пов'язана з вираженням потенціалу Я; саморегуляція, як керування майбутнім педагогом різними сторонами своєї особистості та їх інтеграцією; самоідентифікація, яка пов'язана з ототожненням себе в певній позиції, ролі та ряд інших. Професійний саморозвиток пов'язаний також з усуненням або згладжуванням недоліків майбутнього вчителя: особистісних якостей, професійних навичок діяльності.

У процесі саморозвитку майбутній педагог стає на позицію суб'єкта, здатного до активних дій щодо перетворення самого себе. Він максимально прагне мобілізувати свої можливості, здійснює самоаналіз наявних професійних компетентностей та особистісних здатностей, визначає адекватні способи поведінки, здійснює вольовий та моральний вибір, аналізує ситуацію, планує дії та ін. Як зазначає Л.Василенко, процес саморозвитку майбутнього педагога базується на взаємодії внутрішньо значущих та творчо сприйнятих зовнішніх факторів. У цьому процесі особистість є суб'єктом розвитку, вона володіє стратегіями розв'язання завдань щодо творення себе, свого внутрішнього світу та реалізує їх у професійній діяльності [1].

Саморозвиток майбутнього вчителя буде ефективним за дотримання певних умов:

– розвиток адекватної самооцінки особистості. Майбутній вчитель має бачити недоліки у роботі і прагнути до їх коригування;

– саморозвиток не можна розглядати окремо від самоосвіти. Ці два процеси є компонентами єдиної системи професійного розвитку вчителя, нерозривно пов'язані, взаємодіють один з одним та взаємовпливають один на одного;

– під час саморозвитку необхідно використовувати різноманітні інформаційні джерела. Це розвиває навички порівняння, зіставлення, аналізу, формування висновків;

– розвиток навичок планування своєї діяльності та виконання плану;

– обов'язкове усвідомлення майбутнім вчителем важливості та значущості своєї професійної діяльності [5].

На професійний розвиток майбутнього вчителя впливають як зовнішні, так і внутрішні умови. Зовнішні умови – модернізовані вимоги до педагогічної професії, прийняття нових теорій та впровадження технологій педагогічної роботи, модернізація методичної бази. Внутрішні умови стосуються усвідомлення необхідності зміни своїх індивідуальних та фахових якостей, мотивації та прагнення до професійного саморозвитку. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя пов'язаний із свідомою діяльністю, спрямованою на оволодіння психолого-педагогічними знаннями за власною ініціативою, підвищенням професійної компетентності і здобуттям значущих для педагогічної діяльності якостей. Бажання задовольнити внутрішні та зовнішні потреби спонукає до праці. Щоб сформувати мотивацію до професійного саморозвитку, майбутній вчитель має сам визначити і вибрати зовнішні та внутрішні мотиви. Це гарантує ефективне виконання запланованих заходів.

Висновки. Професійний саморозвиток – тривалий, цілісний, динамічний і безперервний процес, що веде до формування особистісних якостей майбутнього вчителя, його професійних компетентностей, готовності до постійної самоосвіти та розвитку особистості протягом усього життя. Однією з передумов успішного вирішення питання розвитку особистості майбутнього вчителя є прагнення до постійного особистісного вдосконалення під час навчання, підготовка майбутніх учителів до постійної самоосвіти та саморефлексії, що сприяє розумінню проблем та їх ефективного вирішення. Адекватний освітній процес за допомогою індивідуального підходу та творчого аспекту дає змогу організувати якісні зовнішні та внутрішні умови для розвитку майбутніх учителів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко Л. Психолого-педагогічні умови активізації особистісно-професійного саморозвитку майбутнього педагога. *Освіта регіону*. 2011. № 2. С. 407-411
2. Мартинець Л. Педагогічний зміст професійного розвитку вчителів. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2017. С. 103-107.
3. Сушко О. Самоосвіта майбутнього вчителя історії як самоцінність професійного розвитку. *Дидактика: часопис: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конф. «Університетська освіта в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Полтава, 2021. № 21. С. 133-135.
4. Харківська А. Формування та розвиток цифрової компетентності педагога в системі навчання впродовж життя-вимога часу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2020. №66. С. 98-105.
5. Хатунцева С. М. Саморозвиток в структурі самовдосконалення вчителя. *Придніпровські соціально-гуманітарні читання: матеріали Кіровоградської сесії III Всеукр. наук.-практ. конфер. з міжн. участю (м. Кіровоград, 16 травня 2014 р.)*: у 3-х ч. Кіровоград, 2014. Ч. 1. С. 109-113.
6. Чобітько М. Г. Самовдосконалення студентів – майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 1 (42). С. 57-70.